

BESCHRIJVING**HET HEERLIJK ARCHIEF VAN KALKEN (FAMILIEFONDS DE MERODE WESTERLOO - ARA BRUSSEL)**

In 1950 gaf de adellijke familie de Merode maar liefst 750 meter privé-archief in bewaring aan het Algemeen Rijksarchief te Brussel om historici, genealogen, heemkundigen enz. de kans te geven het te bestuderen. De inventarisatie van het op één na grootste familiefonds van België (na dat van Arenberg) startte reeds in 1895, maar aangezien de opeenvolgende archivariissen er hun eigen werkmethodes op na hielden, bleef de toegankelijkheid erg complex. Pas in 2014 publiceerde archivaris Baudouin D'HOORE een praktische 'Gids voor de gebruiker'. Tijdens het lezen van enkele artikels van Eric BALTHAU en Johan DE WILDE op https://www.bloggen.be/castellum_kalken_laarne/ vond ik bij de voetnoten een verwijzing naar dit familiefonds, en eind augustus 2021 mailde dhr. D'HOORE me een selectie uit zijn database van 120 archiefnummers, voornamelijk in verband met de heerlijkheden Kalken, Nieuwen Gaver en Lichtervelde. Het kan vreemd lijken dat deze stukken zich niet bevinden in het oud archief van Kalken in het RA Gent, maar het heerlijk archief volgde dikwijls de eigenaars van generatie op generatie, of belandde via erfenissen, aankoop of huwelijksallianties bij aanverwante takken. Zo was Philippe Lamoral de GAND-VILAIN (1587-1631), voormalig Heer van Kalken, gehuwd met Marguerite Isabel de MERODE (cf. E. BALTHAU, 'Een inventaris van het archief van de Heren van Kalken (1228-1689) van het begin van de achttiende eeuw', in Castellum, Jaargang XXXII, nr. 4, december 2015, pp. 05-39). In het kader van mijn stamboomonderzoek (cf. www.bloggen.be/haeghens) en de ontsluiting van historisch bronnenmateriaal heb ik een 35-tal nummers van de 13de tot 17de eeuw doorgenomen. Om deze stukken in te kijken én te fotograferen is vooraf toestemming nodig via het ARA van de huidige Prins de Merode. Voor geïnteresseerden hierbij een overzicht in 3 delen met de nodige duiding: renteboeken en -lijsten, baljuwsrekeningen en varia met enkele markante gebeurtenissen. Het oudste stuk is een kopie van een Latijnse schenkingsakte uit 1228 (deel III: varia VDA 500). De nummers zijn chronologisch gerangschikt van oud naar nieuw en bevatten één of meerdere documenten die in grootte variëren van slechts één tot honderden folio's. Bij sommige documenten ontbreekt een precieze datum, maar aan de hand van gekende persoonsgegevens werd waar mogelijk een tijdsmerk bepaald. De meeste stukken zijn geschreven in de voorlopers van onze moderne taal, nl. het Middelnederlands (ca. 1200 tot 1500) en het Vroegnieuwlands (ca. 1500 tot 1700) en meestal goed leesbaar. Het lettertype uit begin vijftiende eeuw is de Gotische minuskel, voor latere aanvullingen is het Humanistisch handschrift gebruikt dat meer aanleunt bij ons huidige schrift. Aangezien de spelling nog niet gestandaardiseerd was, zien we soms op eenzelfde folio of zelfs tekstregel verschillende schrijfwijzen van dezelfde familienaam. Hoofdletters voor persoons- en familienamen werden toen niet consequent gebruikt. De vele afkortingen zijn opgelost om de transcripties vlot leesbaar te maken.

Luc HAEGHENS, december 2021

DEEL I: renteboeken en -lijsten met een opsomming van grondeigenaars - niet noodzakelijk inwoners - die periodiek op heiligendagen grondlasten moesten betalen aan de dorpsheer (enkele gelijkaardige exemplaren van de Kerk en Armentafel bevinden zich in het archief van de Sint-Denijskerk van Kalken in het RA Gent). Aangezien deze belasting in principe 'eeuwigdurend' was, moesten telkens ook de nieuwe eigenaars betalen. Deze registers zijn momentopnames gebaseerd op oudere gegevens en werden decennialang geactualiseerd tot ze aan vernieuwing toe waren. Er werden geen kaarten met een situering of beschrijving van de percelen als bijvoegsel aangetroffen.

VDA 420	<p>Niet-gedateerde lijst van leenmannen, opgemaakt vóór het overlijden van Daneel van Massemen ca. 1408, toenmalige Heer van Kalken, en aangevuld met latere gegevens. Op de voorzijde een notitie, wellicht van een archivaris: "<i>Declaration ou Liste des fiefs tenus de calcken en velein</i> (perkament van kalfsleer - Ned. velum) <i>du tems de Messire Daniel de Mammis</i>". De aanhef: "<i>Dit syn de manne myns heeren mer (*) daneels van masseme in calkine in wettre ende in huutberghine</i>". Staan oa. vermeld op deze lijst: 1. Gillis van belle "<i>prochipape van calkine</i>". Hij komt niet voor op de lijst van gekende pastoors bij F. DE POTTER & J. BROECKAERT, 'Geschiedenis van Kalken', 1889, p. 38, C. DAUWE, 'Calcken door de eeuwen heen, historische bijdragen getrokken uit de archieven der gemeente', 1908, p. 246, of de lijst van pastoor Jan Vander Zijpe (1605). Priester Gillis van Belle wordt op 07/11/1466 wel vermeld als voogd van de kinderen van Jan vander Bystert, zoon van de voormalige Kalkense pastoor Gillis vander Bystert die verzaakte aan zijn celibaat en in concubinaat leefde (SA Gent, reeks 330, nr. 30, f209v°); 2. "<i>Vrauwe Kateline van aelwinne abdesse van nivele van haren heerschepe te wettre up tlichterveltsche ende calkine</i>" (cf. VD 955). Haar abbatiaat liep van 1386 t/m 1417: "<i>Catherine de Helvin fut élue abbesse en 1386</i>" (F. LEMAIRE, 'Notice historique sur la ville de Nivelles, et sur les abbesses qui l'ont successivement gouvernée depuis sa fondation jusqu'à la dissolution de son chapitre', pp. 117-118) en ook haar sterfdatum is bekend: "<i>On 1 December 1417 Isabelle de Frankenberg was elected abbess of Saint-Gertrude, succeeding Catherine de Hallewyn who had died on 27 October</i>" (D. BRINE, 'Pious Memories: The Wall-Mounted Memorial in the Burgundian Netherlands', 2015, p. 147). (*) afkorting van 'messire': ridder.</p>
VD 634	<p>11 gefolieerde bladen, met bovenaan de eerste folio een latere notitie: "<i>Vieux Registre des Rentes Seigneuriales de Nieugavers du moins de lan 1400</i>". Kalken omvatte de heerlijkheid Kalken, het laatschap van Nonnenbos (Nieuwenbos) ten noorden op de wijk Beervelde, en de heerlijkheid van de Nieuwe Gaver ten noordwesten. Datering bovenaan f8r°: "<i>Ontfg van stoffels de vondel vanden jare xii ende xiii</i>". Het register is dus te situeren vóór 1412 en gebaseerd op oudere gegevens uit de 14de eeuw. De aanhef: "<i>Dit es de rente in calkine en valt telken paesschen</i>". In super- of subscript de <i>mutaties</i>, een wijziging van grondgebruiker, dikwijls verwanten of de volgende generaties, wat voor een genealoog interessant is.</p>
VD 955	<p>61 gefolieerde bladen. Geen datering, maar op basis van het allereerste item: "<i>Joncfr Lysbette van calkine Lodewycs vos ghestellende over mer zegheren van calkine (+ ca. 1401) op de hasselt iii bunder</i>" en een item op folio 1v°: "<i>Margriete van audenhove vrouwe van calkine</i>" (+ ca. 1416) wellicht te situeren tussen beide overlijdensjaren. Elisabeth van Calckene was een dochter van Zegher en Marguerite de Notax, haar grootvader was Hugues van Calckene. Zij was gehuwd met Lodewijk de Vos (cf. VD 720). Op de voorkaft: "<i>Vieux registre des rentes seigneuriales dessous Le Lichtervelsche en Wettre Ouden Rentebouck vanden Lichtervelschen in Wettre</i>". De aanhef: "<i>Dit es de rente toe behorende vrouwe chateline van haelwine van lichtervelsschen</i>" (cf. VDA 420). Waar lag deze heerlijkheid? "<i>Dit gebied, zich ergends binnen Laerne uitstreckende, en waervan thands de naem niet meer gekend is, was zeer oud, en voerde insgelijks den titel van heerlijkheid, ook afhingende van den Leenhove van Dendermonde. Het had dezen naem naer zijne oude bezitters, de heeren van Lichtervelde, in WestVlaenderen, van welk geslacht het te eenen ongekenden tijdstippe overgegaen is aen datgene van Massemen, en vervolgens aen het stamhuis Vilain, met de heerlijkheid van Wetteren</i>" ('Geschiedenis van Wetteren', J. BROECKAERT, Gent, 1862, p. 32). Mogelijk verwierf Jan van Massemen, Heer van Kalken, deze heerlijkheid via zijn huwelijk met Adrienne Cailleau, weduwe van Lodewijk van Halewijn (cf. VD 911).</p>

VD 720	<p>Deels gefolieerd, de opdrachtgever maakt zich bekend op de laatste folio: "<i>Desen bouc dede maken lodewijc de vos int jaer x. cccc ende zesse omtrent sente maertins messe</i>" (11 november 1406). Latere notitie op de voorkaft: "<i>Ancien Registre des Rentes Seigneuriales de Calcken de L'an 1406 ou L'on trouve quelques particularités et noces de mariage et naissances dun certain galliot, et pierre devos seigneur de Calcken et Nieugavers Rentebouck van calckene</i>". De eerste man blijkt Lodewijk Gheliot [fs. Jan] (cf. VD 881), die volgens de tekst op 19/06/1508 huwde met Goedele van Beruwaen. Hij was lid van een Gentse familie edelsmeden die ondermeer eigendommen had te Kalken en Overmere, en was eigenaar van de heerlijkheid Nieuwen Gaver alias van Belle, die hij op 31/12/1513 verkocht aan Adriaen II Vilain, heer van Kalken. De tweede man is niet Pieter maar Jaspar de Vos, die niet de Heer was van Kalken, maar ook bekend staat als voormalig eigenaar van de Nieuwen Gaver. Voorlopig is onbekend wat de exacte familieband is met Lodewijk de Vos. Uit de tekst blijkt dat hij gehuwd was met Katelinen Haenkens fa. Ghyselbrecht (zij stierf op 23/05/1475). Hun 4 kinderen werden geboren tussen 1461-71. Bij het eerste kind was meester Jan Reyms, priester en pastoor van Kalken, één van de 3 <i>ghevadere</i> (doopheffers), en bij het tweede kind was Kateline Ghelgioets fa. Claeys doophefster. De aanhef: "<i>Dit zyn de manscepen (leenmannen) die toebehooren Jaspar de vos ende joncvrouwe Lisebetten zinen wive de welke joncvrouwe Lisebette voors dochter was van mer zeghers van calkine ende syn de voorseide manscepen ghelegghen in calkine</i>". Tussen folio's 8 en 9 zit een kwijting van 24 juli 1480: "<i>lc Jaspar de vos priester (*) kenne dat ic ontfaen hebbe van kestiaen van varen als deken vanden scheppers van ghent... vande sterfcoope van ix buender... van my houdende in prochie van wettere ende calkine</i>". Vermogende particulieren konden dus ook bijkomende rechten bezitten: "<i>De bezitter dezer rollen genoot dezelfde rechten als den leenheer, hij ontving de jaarlijksche interesten der renten, bij het overlijden van den leenhouder werd aan hem de doodschuld betaald</i>" (C. DAUWE, 'Calcken door de eeuwen heen', p. 49). (*) koos hij voor een spiritueel leven na het overlijden van zijn echtgenote?</p>
VD 911	<p>Niet-gefolieerd register anno 1432-33 (met bijgewerkte gegevens tot 1439). De aanhef: "<i>Dit es die grote vanden goeden van herve van stapelle (Fr. Staple, heerlijkheid Stapel in Frans-Vlaanderen, departement le Nord, arrondissement Duinkerken) ende vanden ommelande dat lc Jacob vanden hove overgheve als ontfangher van eydele ende weerde jan van masseme heer van calkene, als tgouv...onement (hoederecht) hebbende vande kindre mer Lodewycs van halewinde wiens ziele god ghedincke... Sint Jansmisse (23 juni) int jaer ons heeren x ccccccc ende xxxii tote Sint Jansmisse int jaer x ccccccc ende xxxiii</i>". Jan van Massemen (+ca. april 1437), zoon van Daneel en Margriete van Ghistele, was gehuwd met Adrienne Cabilleau (+1457). Lodewijk van Halewijn (de Halluin), haar eerste echtgenoot met wie ze 2 kinderen had, was de voormalige Heer van Stapel (Ph. de l'ESPINOY, 'Recherche des antiquitez et noblesse de Flandres, contenant l'histoire genealogique des comtes de Flandres, avec une description du pays etc', 1632, p. 323).</p>
VD 651	<p>26 gefolieerde bladen van dezelfde auteur als VD 634, op f25v° en f26r° staan telkens 2 gestileerde handtekeningen van onbekende personen. Op de voorkaft latere notitie: "<i>Ouden Rentebouck vander heerlichede van Calckene Vieux Registre de Rentes seigneuriales de Calcke en velein</i>". De aanhef: "<i>Dit es de rente toebehorende janne van masseme in calkine te keessavonde</i>". Aangezien Jan van Massemen stierf ca. april 1437 en zijn vader Daneel in 1408, werd dit register wellicht opgemaakt tussen beide jaren. De <i>pape</i> (pastoor) en <i>koster</i> komen voor, maar zonder naamsvermelding, samen met Elisabeth en Hugues van Calckene (cf. VD 955).</p>
VD 869	<p>46 gefolieerde bladen, op basis van het handschrift dezelfde auteur als VD 634/651, maar wellicht van een iets latere datum dan VD 651: "<i>Pieter haghyn over pieter inghelbrechts up ½ buenre inde sriec</i>" (f11v°), in vergelijking met VD 869: "<i>Willem pauwels over pieter haghin over pieter inghelbrechts up ½ buenre inden sriec</i>" (f19v°). Op de voorkaft latere notities: "<i>Ouden rente bouck van Calckene Vieux Registre des Rentes Seigneuriales de Calcken sans date</i>".</p>
VD 954	<p>20 gefolieerde bladen, op het einde enkele ongenummerde folio's ivm bezette erfelijke rentes in de eerste helft van de zestiende eeuw met Lieven Vanden Neste als baljuw. Dezelfde auteur als VD 634/651/869. Niet gedateerd, maar gelet op de mutaties van iets latere datum. Op de voorkaft: "<i>Ouden renteboeck van Calckene Vieux Registre des rentes seigneuriales de Calcken sans date et quelques ...ences (?)</i>". De aanhef: "<i>Dit es de rente in calkine ende valt telken paesschen</i>".</p>

VD 881	52 gefolieerde bladen, niet-gedateerd. In de database van archivaris B. D'HOORE staat " <i>renten 16e eeuw</i> ", maar de oorspronkelijke gegevens uit het register gaan terug tot de 14de eeuw, zoals bijv. blijkt uit f49r°: " <i>Dit es de rente die mer huughe van calcken cochte jeghen den Lieven vanden hamme</i> ". Op de laatste folio: " <i>Vieux Registre de rentes seigneuriales de Calcken appendances [...] sans date y compris les arrierfiets</i> " (achterlenen). De aanhef: " <i>Dit es de rente die men jaerlix ontfanct te kersavond int hof te calkine ende behoort toe lodewijc ghelooet mynen heere van resseghem hem comende by coope van lodewijc gelotte</i> ". De verkoop vond plaats op 31/12/1513, het register dateert dus van na deze datum (cf. VD 720).
VD 698	Gefolieerd register van de heerlijkheid Lichtervelde te Wetteren ca. medio 15de eeuw met mutaties tot de eerste helft 16de eeuw. Geëmbosseerde lederen boekband met op de schutbladen over 4 kolommen een Latijnse tekst in Gotische minuskel met in het rood versierde kapitalen. De aanhef: " <i>Rentbouck van Lichtervelsche Vieux registre des rentes seigneuriales dessous le Lichterveltsche en Wetteren sans date</i> ". Het eerste item betreft " <i>Denys verbeken over joncvrouwe Lisbette van calkene Lodewycx vos gheselnede over mer zegheren van calkene op de hasselt drie bundere hier af ghelt Joos keylloet</i> " (cf. VD 955 / 651) met latere mutaties " <i>ende lieven prysbier met pieter denys ende michiel wemaes fs jacops</i> " (baljuw van Kalken - zie verder).
VDA 420	Niet-gedateerde, opgevouwen renterol. Het gaat hier om n°22 in 'La terre et seigneurie de Calkene appendances et dependances' van de 'Inventaire general des chartres et papiers qui sont dans les archives de la maison d'Isenghien chez le sieur Walrave à Lille' van begin 18de eeuw uit het Arenbergarchief te Edingen (cf. E. BALTHAU, Castellum, nr. 4, december 2015, pp. 05-39). Op de voorzijde: " <i>Calckene rentes seigneuriales</i> ". De aanhef: " <i>Item rente te paesschen</i> " (midden de lijst staat genoteerd "n°22"). De tweede persoon op de lijst met belastingsplichtigen is ene <i>Jan van den broucke</i> , mogelijk te identificeren als baljuw van Kalken anno 1464, al kan het ook om een naamgenoot gaan.
VD 845	24 gefolieerde bladen, op de voorkaft latere notitie: " <i>Registre des Rentes Seigneuriales echeantes a paques de Calcken de L'an 1537 par lequel l'on voit a combien est le redemption des pouilles ou chapons que l'on doit</i> " (cf. VD 668). Van oudsher renten in natura zoals de hoender- en kapoenrente werden later vervangen door een jaarlijkse afkoopsom (de kapoen is een gesneden haan om het vlees vetter en mals te maken). De tekst begint met enkele opmerkingen ivm de opbrengst van deze kapoenrenten voor 1596-97, 1622 en 1606, deze laatste van <i>afgaend</i> (ontslagnemend) baljuw Denys Bracke in opdracht van Isabeau de Berghes, echtgenote van Jacques Philippe de Gand dit Villain, toenmalig Heer van Kalken. De aanhef: " <i>Dit es den rentebouck toebehoorende den heere van calckene ende datte van zynder rente in calckene, ende valt telken paesschen ende was aldus vernieut int tjaer ons heeren duust vyfhondert zeven ende dertich</i> " met in de linkermarge: " <i>Den hauden rentebouck vallende te paesschen es by michiel wemaes bailliu van calckene ghelevert in handen van me vrouwe</i> ".
VDA 1	6 gebundelde renteboeken met gefolieerde bladen. De aanhef: " <i>Dit es de rente die Ic Jan pauwels bijden overlijdene van Joes pauwels mijnen vadere (*) hebbe inde prochie van calcken daerof dat Ic hebbe steerfcoop ende wandelcoop van elcken hoofde twalef penninc parisizen ende steerfcoop acht groete vande bundere ende als men verwandelt by coepe so hebbe Ic den tiensten penninc van dat ghelt ende was vernieut ende ghecolationeert</i> (vergeleken met het vorige exemplaar) <i>jeghen den auden bouck desen xvi van meye Xvc XXXviii</i> " (16/05/1538). Het opstellen van de nieuwe renteboeken gebeurde onder strikt toezicht van baljuw Michiel Weemaes. <i>Her Roelandt Haeynkin</i> staat vermeld als priester en verschillende leden van de familie De Vijlder krijgen de alias " <i>Blondeel</i> ". (*) Het koppel Jan Pauwels en Jehanne van Rijckaertsboid staan bekend als eigenaars van enkele losse percelen in Kalken in register 66 f41r° op 21 december 1499 met als pachter Klaas Sturtewaghen fs Pieter (A. DE VOS, 'Inventaris der Landbouwpachten in de Gentse Jaarregisters van de Keure', Gent, 1958, p. 177).
VDB 388	36 gefolieerde bladen, renteboek van de heerlijkheid Nieuwengaver anno 1571 met mutaties en latere aanvullingen in super- en subscript, in de linkermarge telkens de jaartallen als bewijs van betaling tot en met 1624, linksboven de eerste folio: " <i>vieux Reg[ist]re 1571 sans date (?) Kalcken</i> ". Identiek handschrift als bij de Armendis rekening in datzelfde jaar (RAG, Kerkarchief Kalken, 453). In enkele passages staan de grootvader (<i>grootheere</i>) of -moeder (<i>groetken</i>) bij naam vermeld. De aanhef: " <i>Dyt es den rentebouck toebehoorende jonckheere maxymylyen vylains heere van Rysseghem ende ontfangher van zynde der renten vanden nyeuwen gavere treckende int kalcken ende int laerne ende vallende telken beloken paeschen zaterdacht was desen rentebouck vernyeut int meye xvc een en tseventych</i> ".

VD 846	<p>26 gefolieerde bladen, met op de laatste folio de auteur: "<i>Desen voorseyde rentebouck es aldans vernieuwt ende gheschreven huyten voorghaenden rente bouck int october XVc LXXvi ende ghecollatyoneert jeghen den voorghaenden ende lesten rente bouck by my mychiel weemaes baillu van kalcken doen int dyeen tyt ende zynen vermoghen ende beste daer inne ghedaen ende onderteekendt</i>" (met gestileerde handtekening). Op de voorkaft latere notities: "<i>Dyt es den rentebouck toebehoorende mynen heer van Resseghe die ...nt zyt telken nieuwe avont treckende int kalcken ende int lerne die vernieut gheweest heeft int october XVc LXXvi Registre de Rentes Seigneuriales de nieugaves echeant à la nouvelle année - Renouvelé Lan 8bre 1576</i>". De aanhef: "<i>Dyt es den rentebouck toebehorende den heer van kalcken ende datte van zijnder heerlychede vanden nyieuwen gaver treckende int calcken ende in lerne vuyt telken nyieuwe avont</i> (cf. VD 668 voor de naamgeving) <i>es aldus vernieut ende gescreven huyten voorghaendelyken rentebouck danof wesende int wiedemaant XVc LXXvi moet ghezet zyn den dach voorseyt</i>".</p>
VD 668	<p>239 gefolieerde bladen, met op de voorkaft een latere notitie: "<i>N°31 Registre où Terrier (Ned. landboek) de Rentes Seigneuriales de Calcken et Nieugaver appendances et dependances de Lan 13.e avril 1613</i>". Baljuw Pieter Van Hecke liet dit landboek in 1613 opstellen aan de hand van <i>den auwen bouck</i> van mei 1554, dat na 6 decennia aan een update toe was. Het register van medio 16de eeuw is niet bewaard, maar het vernieuwde exemplaar bevat tal van verwijzingen naar de toenmalige generaties, met <i>f(i)liu/s/f(i)li)a</i>, <i>moeye</i> (tante), <i>grootheer</i> (grootvader) enz. Het bundelt 3 renteboeken van Kalken en 2 van de heerlijkheid Nieuwengaver, die deels in Kalken en Laarne lag (cf. J. DE WILDE, 'Het gebied en de inwoners van de Nieuwengaver in het noorden van Laarne', Castellum, XXIII, 2006, 4, pp. 32-49).</p> <p>De aanhef: "<i>In desen zyn geschreven de drye heerlicke renteboucken toebehoorende den edelen zeer edelen ende verweerden heere myn heere mher Jacques Philippus Villain Graefve van Isseghe Baender heere (*) van Resseghe vry heere van Ste Janssteen etc. ende onder meer ander heerlichheden heere desen prochie van Calkene welcke voornoemde renteboucken zyn sprekende op vele diversche gronden van erven gheleghen binnen de voornoemde prochie ende heerlichede van Calkene die myn voornoemde heere jaerlicx es heffende ende ontfanghende naer oude costumen - den eersten vande voornoemde dry boucken wort jaerlycx gheseten ende ontfanghen up den kersst ende wordt ghenoeemt den kersst bouck den tweeden bouck die sidt ende ontfanght men naer oude costume tusschen de kerstdaghen ende den nieujaersdach ende wordt ghenoeemt den heybouck ofte cheynsbouck, den derden heerlicken rentebouck die sidt ende ontfanght men jaerlicx naer oude costume te paesschen ende wordt ghenoeemt den cappoenbouck boven dien staen in desen bouck noch geschreven de twee heerlicke renteboucken toebehoorende myn voornoemde heere ende dat van zijn heerschepe vande nieuwen gavere alias van Belle hem streckende in Laerne ende Calken voornoemt sprekende up vele diversche gronden van erven gheleghen binnen de voornoemde twee prochien ende heerlichheden die myn voornoemde heere jaerlicx es heffende ende ontfanghende te weten dat men den eenen voornoemde heerlicken rentebouck jaerlickx sidt ende ontfanght naer oude costume up den beloken paesschen (eerste zondag na Pasen) zaterdach ende wordt ghenoeemt den beloken paesschen bouck ende den anderen voornoemde heerlicken rentebouck wordt naer oude costume gheseten ende ontfanghen up den lesten december te weten up den nieuavondt ende wordt ghenoeemt den nieuavondt bouck".</i></p> <p>(*) Ook 'baanrots' genoemd, een ridder die het recht had zijn manschappen onder eigen banier ten strijde te voeren.</p>
VDA 525	<p>Niet-gefolieerde lijst zonder datering, opgemaakt tussen de overlijdensdata van twee personen die vermeld staan in het parochieregister, nl. 03/06/1615 ("<i>de weduwe van lieven hagins</i>") en 27/01/1616 ("<i>de weduwe van jacob crobeel</i>"). De aanhef: "<i>de naervolghende personen te vermanen saterdaghen... ten acht hueren voor noens ten huuse van Gillis bracke om aldaer te be... de poincten ende... die sy heden inden heerelicken rentebouck van Joncheeren Loys end Joos de Resnij (?) by coope toecommende den greffier van wettle</i>" (onvolledige transcriptie, betekenis onduidelijk).</p>

	<p>DEEL II: baljuwsrekeningen vanaf begin 16de eeuw met quasi steeds dezelfde opmaak: enerzijds de inkomsten met grondlasten uit de verschillende renteboeken, af te lossen leningen met een intrest à 6,25% ("<i>den penninck sesthiene</i>"), pachtgelden van de paarden- en windmolen, successierechten, een heffing van 10% op de verkoop van leengronden, boetes, confiscaties, enz., anderzijds de uitgaven met salarissen voor het dienstpersoneel, onderhoudswerken, aanleg van plantsoenen, honoraria van advocaten en onkosten bij de ambtsuitvoering, zoals vergaderingen edm. Ze werden in dubbel opgemaakt en afgesloten over 1 of meerdere kalenderjaren of heiligendagen van opeenvolgende jaren, en plechtig overhandigd aan telgen van de familie van Massemen, en vanaf medio 15de eeuw aan die van de familie de Gand-Vilain die het château d'Isenghien bewoonden in het Noord-Franse Lomme nabij Rijsel.</p>
VD 895	<p>Opgevouwen afrekening anno 1444 voor betalingen aan stielmannen, het huren van wagens, smeedwerk en de aankoop van materialen voor werken aan Kalken molen(berg), met melding van Gillis vander Bystert als pastoor van Kalken en Lodewijk van Massemen, broer van Jan van Massemen, Heer van Kalken. De aanhef: "<i>Dit naervolghende zijn de coste gheleit ende ghedaen bij everaerd van boxlaer als bailliu van calkene ande muelen ende ande berch te meye anno xiiiic ende xliiii</i>". Hij komt niet voor op de lijsten van gekende baljuws in het werk van F. DE POTTER & J. BROECKAERT of bij C. DAUWE.</p>
VDA 95/1	<p>1. Niet-gefolieerde rekeningen van 10 juni 1500 tot 09 juni 1501 (met negatief saldo); idem dito 1502-03 van Jooris vanden Broucke, baljuw van de heerlijkheden van Kalken en het Lichterveldse, overhandigd bij hem thuis te Auwenhoven (*) aan "<i>Mer daneel van herzelle, ruddere, heere van lyelaer etc., kerckelicke vooght ende ghetrouwet hebbende, mynen edele ende moghende vrouwe, myn vrouwe marye van coyghem ervachteghe vrouwe van hem zyne ghesellende moedere vooght ende gheheel regiment hebbende van edelen enden werden jonchere, myn jonchere adryaen vylain heer van Resseghem haren zone</i>". Bij de inkomsten uit de verkoop van erfgronden staat regelmatig in de linkermarge "<i>ghepasseert</i>", dwz. dat de transacties werden opgenomen in de wettelijke passeringen (schepenregisters) om meer rechtszekerheid te bieden, maar deze zijn pas beschikbaar vanaf 1528 in het oud archief van Kalken in het RA Gent. Bij de uitgaven: <i>zolarys</i> (salaris) betaald aan deurwaarder Phylips Cabbeljau om de schouteet en schepenen van Wetteren te doen dagvaarden voor de Raad van Vlaanderen "<i>ter causen vanden zekeren appeelle</i>" (beroep) ivm de <i>hoofdstoel</i> (of 'beste hoofd'). (*) de heerlijkheid Sint-Goriks-Oudenhove nabij Zottegem, waarop Adrienne Cabilleau, Vrouw van Kalken, in 1441 vruchtgebruik had en Margareta van Stavele, weduwe van Adriaan II Vilain in 1548 gronden liet berenten.</p>
	<p>2. Niet-gefolieerde rekeningen van Sint-Christoffelsdag 1504 (25 juli) tot -avond 1505; 1505-06; 1508-09; 1509-10; 1510-11; 1511-12; 1512-13; 1514-15; 1515-16; 1516-17; 1517-18 van baljuw Lieven vanden Neste. Bij de ontvangsten in 1504-05: "<i>Item de craweyen loopende int gheheele onder gheheele getrecken ende halve getrecken toet xxviii ghetrecken elc vi groten ende omtrent xxxvi hantweerkers elc twee groten</i>". Oorspronkelijk ging het om allerlei karweien die de dorpsheer van oudsher kon eisen van de bewoners. Ze kwamen daartegen in opstand, en betaalden als compromis jaarlijks 3 groten per paard in hun bezit (of 6 per span), die zonder paard slechts 2 groten (cf. DE POTTER & BROECKAERT en deel III: varia).</p>
	<p>Bij de boetes in de rekening van 1509-10: "<i>Item Lauwers bueyst wijf die was ghebannen uter prochie ende heerlichede van calkine, ende dat van rebbellie, ende heeft ghecomposeert ende haer lant ghecocht</i>". De <i>compositie</i> was hier een overeenkomst waarbij de beklaagde een afkoopsom betaalde om een rechtszaak te vermijden, enigszins te vergelijken met onze minnelijke schikking. Bij de uitgaven de kosten voor de procesvoering tegen de <i>laten</i> (onderdanen) van het laetschap van Nieuwenbosch die zich verzetten tegen de opgelegde karweien. Deze zaak werd echter niet ontvankelijk verklaard.</p>

VDA 357/2	<p>1. Niet-gefolieerde baljuwsrekeningen voor de periodes 1516-17; 1517-18; 1518-19; 1519-20; 1520-21; 1521-22; 1522-23; 1523-24; 1524-25; 1525-26; 1526-27 opgesteld door baljuw Lieven Vanden Neste voor de parochies Wetteren en Kalken, toen beiden in het bezit van Adriaen Vylain. Het fiscaal jaar liep van begin februari tot begin februari van het volgende jaar, soms was het saldo negatief. Bij de uitgaven oa. de recurrente betaling aan Antheunis Loyz, ontvanger en <i>solliciteur</i> van de Heer (WNT: pleitbezorger voor kleine rechtszaken), in 1516-17 de oprichting van een (tijdelijke of permanente?) constructie: "<i>Item ghegheven den zelve[n] [Jan vanden heede] vanden galghen opde heerliche vanden lichtervelschen te makene; Item ghegheven pieter de coc (*) vanden gherechte te doen zaghen; Item ghegheven vanden ghelaghen dat de ghezellen verdroncken die de galghe rechten</i>", de kosten gemaakt op 05 mei 1523 toen de Heer met zijn gezelschap op bezoek kwam bij de baljuw thuis in Wetteren tijdens de <i>keremesse</i>, in 1525 was hij aanwezig <i>ten ommeganghe van Wettre</i>. Op 15 mei 1525 kreeg Pieter Oosterlinc een betaling, de baljuw van de heerlijkheid Sint-Jansteen (NL), die ook in het bezit was van Adriaen Vylain. (*) wellicht de Gentse beul waarop men meestal beroep deed om een vonnis te voltrekken.</p>
VDA 95/2	<p>Deels-gefolieerde baljuwsrekeningen van Michiel Weemaes "<i>Pour madame</i>" voor de jaren 1536-37; 1537-38, 1539-40 (bij haar thuis te Oudenhove), ingediend bij de regentes van jonkheer Adolf Vilain, zoon van Adriaan en Margaretha van Stavele, en Denys Bracke voor Lamorael Vilain (1598-99). Bij de ontvangsten in 1536-37: "<i>Item voor een ghecomposeerde boete van passchier de vijlder van dat hij een kint hadde bij een weduwe</i>". In 1538 was het saldo negatief, mede door alle onkosten voor een nieuwe <i>steen balc</i> (*) van een molen. Cornelys van Lokeren was toen meier van Kalken (komt niet voor bij C. DAUWE of DE POTTER & BROECKAERT). Bij de boetes in 1539-40: Roel Van Beerleere omdat hij een kind had met weduwe Joesyne Vandermeere (ook de daarop volgende jaren werden enkele mannen beboet omdat zij een kind hadden verwekt buiten het huwelijk). Verder nog de broers Van Der Bruggen omdat ze met lange messen hadden gegooid tijdens een ruzie, en Gillys De Schaepmeestere "<i>van dat hij bedreghen was inde bannes waerhyde</i> (cf. VDC 741) <i>van xvc xxxix dat hy oudt relyc was met zynen veercken inder lieden graen</i>", dwz. hij werd na een publieke hoorzitting schuldig bevonden en moest een boete betalen omdat zijn varken in het verleden andermans graan had opgevreten. Bij de uitgaven in 1539-40: Jan de Mol (**) kreeg een betaling "<i>vanden leen bouck te makene te wetene die resorteren ter vierscaren te kalckene ende mydts den leen die ghehauden zyn van heerschyp vanden nieuwen gavere resorterende ooc te kalckene voor al te scrijven tsamen</i>" en enkele leenmannen van Kalken en de Nieuwengaver "<i>van beede boucken te colatyoneeren (***) jehens de denombrementen ende de auwe bouck</i>". (*) zware houten balk die de molenkast draagt en draaibaar maakt naar de wind. (**) mogelijk verwant met de gelijknamige baljuw van Laarne (1512-20), die reeds in 1506 als schepen een nieuw rente- en cijnsboek opstelde te Laarne (cf. J. DE WILDE, 'De baljuws van Laarne, hun chronologie en hun eed', Castellum, Jg. XXXI, nr. 1, maart 2014, p. 13). (***) exacte inhoud te vergelijken met de vorige exemplaren.</p>
VDA 53	<p>Niet-gefolieerde baljuwsrekening mei 1554. De aanhef: "<i>Rekeninghe michiel weemaes bailliu van calcken van de ghereede penninghen</i> (cash geld) <i>comende vanden vuytgheven vanden heijen in calcken ghedaen by my here van resseghem in meije Xvc Liiii</i>" Op de volgende folio: "<i>Rekeninghe bewys reliqua aen edelen ende weerden Jonckheeren Maxymlyen vylain eerfatlyck heere van Resseghem enz.</i>" (1530-1583). Met hun gestileerde handtekeningen op de laatste folio.</p>
VDC 741	<p>Memorie dd. 02/12/1557 van baljuw Michiel Weemaes die voor de leenmannen en schepenen van Kalken "<i>ghehauden heeft een stille duergande schouwereyns jaerwarheynt ghenampt de banneswarheynt ten welke hij bij vonnissen ende kercgheboden ghedachvart heeft alle anders mannen laten ende onderzaten vander zelve prochie ende ons zeer scherpelick ghelast te vraghen ende examineren eenen ghelick up zynen eedt zulck alhier van auden tyden ghecostumeert es gheweest te vraghen // Int welck ten volle benoden ende betuyght es met lieden ende liens van eeren ghenomen eenen Jan schatteman fs Lauwereyns als dat hy hem vervoordert heeft up alden helegghen dach ende te meer stonden up den helijghen zondach met eenen spade toverschieten</i> (WNT: overladen) <i>zynen cooren dwelck nemmer gheorloft en es maer expresselick vanden helygher kercken verboden es</i>". Nog enkele andere bewoners hadden het verbod op zondagwerk aan hun laars gelapt, zo had Jan Van Damme fs. Lauwereyns op Sint Dionysiusdag (09 oktober, patroonheilige van Kalken) zijn paarden aan het werk gezet te Wetteren, en was diezelfde dag naar de molen van Laarne gereden.</p>

VDA 357/2	2. Gefolieerde baljuwsrekening van 1595-96 van " <i>Denys bracke bailliu ende ontfanghere myns Jonckheere Lamirael Vylain</i> (zoon van Maximilien x Philippina de Jauche Mastaing) [...] <i>van zynen prochie ende heerschepe van Calckene midtsgaders vanden nieuwegavere gheseyt van Belle sprekende inden prochien van Laerne ende Calckene ende ooc van zynen Schautheedt domme inde voorseyde prochie van Laerne</i> ". Het fiscaal jaar liep van de laatste december tot de laatste december van het daarop volgende jaar. De Heer staat te boek als eigenaar van de " <i>breede straten, de welcke beplant staen met (?) ter zyner proffyte</i> ", in andere teksten wel eens <i>sheeren straten</i> genoemd.
VD 984	1. Gefolieerde rekeningen van baljuws Denys Bracke voor de jaren 1600-01; 1601-02; 1602-03; 1604-05, en Pieter Van Hecke voor 1605-06, 1607 en 1608, ten gunste van Jacques-Philippe Vilain, als Heer van Kalken inmiddels zijn broer Lamoral opgevolgd, die was ingetreden in een Jezuïtenklooster. Zoals gebruikelijk werden de renten in natura omgezet in een jaarlijkse geldsom: 36 kapoenen à 10 stuivers elk, 21 hoenderen à 7 stuivers elk. Het gebruik van de wind- en paardemolen en het recht op vogel- en patrijzenvangst, visserij (oa. op <i>daude schelde</i>) en jagerij werd verpacht en bij het 'beste hoofd' of 'beste kateil' is er dikwijls sprake van de <i>redemptie</i> (afkoopsom) van bijv. een <i>coebeeste</i> , een <i>peert</i> , of een <i>quaet bedde</i> (in slechte staat), dwz. de nabestaanden betaalden de geschatte waarde om het dier of meubel te behouden. Wanneer bij arme of jonge mensen die overleden waren geete rapen viel, werd daar melding van gemaakt (<i>neant</i>). Bij de uitgaven oa. met akkoord van de Heer 4 zakken koren voor Jooris Aerts als <i>weyenaer</i> (jachtopziener, die met een hoorn opriep tot de klopjacht op Sint-Hubrechtsdag (03 november). Op deze feestdag werd wild zoals hazen en konijnen bejaagd ter ere van de patroonheilige van de jacht. De rekening van 1604-05 werd nog opgemaakt door Denys Bracke maar ingediend door de nieuwe baljuw Pieter van Hecke. Bracke zou uiteindelijk overlijden op 09 mei 1607 en liet 5 kinderen na: " <i>objit Dionisius bracke expraetor</i> (voormalig baljuw) <i>reliquit 5 infantes</i> " (parochieregister Kalken, overlijdens). De rekening van 1605-06 vermeldt het overlijden op 24/02/1606 van griffier Jan Hubrecht, de voogden van zijn wezen werden vrijgesteld van de doodschuld door de Vrouw van Kalken vanwege zijn verdiensten. Gillis Hubrecht werd zijn vervanger.
	2. In 1607 werd ook in Kalken een heksenvervolging georganiseerd, waarvan de baljuw een aparte rekening opmaakte in 11 folio's " <i>die hy ghehadt heeft vande drÿe criminele ghevanghenen vrouwen om het crim van tooverie te wetene joosyne van kerchove huysvrauwe was van pieter dierick lysbette svylders huysvrauwe es van Jan de schaepmeestere ende Joosyne vellemans huysvrauwe es van francoys devijldere</i> ". Van Joosyne werden de goederen geconfisceerd om de proceskosten te dekken, na een verhoor onder tortuur werd ze ter dood veroordeeld en stierf uiteindelijk op de brandstapel: " <i>gheexecuteerde metten vuere upden xi octobris 1607</i> " (cf. L. HAEGHENS, 'Crim van tooverie: heksenwaan te Kalken anno 1607', Castellum, nr. 4, december 2021, pp. 05-19).
VDB 165/1	Gefolieerde baljuwsrekeningen van Pieter van Hecke voor 1609; 1610; 1611; 1612; 1613; 1614; 1621 t/m 1624 met achteraan telkens de gestileerde handtekening van de dorpsheer of -vrouw en baljuw. In de eerste rekening wordt <i>meester</i> Passchier Ranst, een grootgrondbezitter die veel eigendommen had te Kalken, vermeld als advocaat bij de Raad van Vlaanderen. Bij de inkomsten uit 'de beste have': f4r° " <i>Den doender van desen gheeft te kennen ende zeght dat inden voorseyde jare noch overleden es inde voorseyde prochie eenen Pieter dauwe fs Christiaen den welcken bevonden es poorter vanden stadt van Dendermonde te zyne [...] danof alhier gheenen ontfanck</i> " (cf. L. HAEGHENS, 'Juridisch geschil over 'het beste hoofd' te Kalken in 1612', Castellum, nr. 4, december 2021, pp. 20-29). Dat was ook niet het geval bij Margriet van Aerde, weduwe van Lucas van Nieuwenhuys, omdat die " <i>woonachtich was in Calckene op het geweste ghenaeft raffeschoot resorterende onder den werelicken juge te Wettre ende tghheestelicke ende kerckelike rechte te Calckene</i> ". De doodschuld werd <i>ghecalengiert</i> (opgeëist) door de baljuw van Wetteren, maar de <i>doodskoop</i> van haar erfgronden te Kalken, dat het <i>bundergeld</i> (afhankelijk van de oppervlakte) en het <i>hoofdgeld</i> (per erfgenaam) omvatte, moesten de erfgenamen wel ter plaatse betalen: f10r°: " <i>Ontfaen van Ln haghens betalende vut hem zelve ende zynen medehoirs van hooft gheldt ende bunder ghelt byden overlyden van margrete van Aerde woonachtich ende ghestorven zynde up raveschoodt heeft achter ghelaten gheleghen up Calckene ontrent eenen bunder lants ten adventante 5 groten elcke bunder ende het hooft ghelt 5 groten</i> ".
	Bij de uitgaven deze dienstreis op f17r°: " <i>Item alzo den doender van deser gheschreven hadde aen Jan denys ende Jooris vanden varendt omme thebben extraict vuth poorterye bouck te Dendermonde, ten fyne zy my als doender van deser zouden extraeyeren alle poorters by name ende toename binnen deser heerlichede van Calckene wonachtich zyn,... danof ghebleven in ghebreke, zo dat den doender van deser te Dendermonde es ghereyst ende tselven extraict ...icht onderteckent by Jooris vanden varendt en hem doet voornoemde betalinghe</i> ".

	<p>Bij de boetes in de rekening van 1610 (vergrijp onbekend) moest Pieter van Doorselaer 60 pond parisis betalen, deels aan de Heilige Geest en Kerk van Kalken, deels aan de Heer. Uit de tekst blijkt dat de baljuw van Dendermonde recht had op de helft van het deel dat de dorpsheer toekwam. Bij de uitgaven ditmaal ook de kosten voor het arresteren van ene Balthazar van Illeghem wegens bigamie en het inwinnen van advies bij rechtsgeleerden in Gent om tot een vonnis te komen. De Gentse <i>officier cremineel</i> (beul) werd ingehuurd om de arme man te geselen. Hij werd wellicht verbannen, want nadien werd hij opnieuw gevangen gezet omdat hij één van zijn vrouwen in Kalken bleef opzoeken, en de baljuw moest opnieuw naar Gent reizen om de zaak aan te kaarten. Sinds de Middeleeuwen werd veelwijverij beschouwd als een ernstig misdrijf: "<i>Het tweede huwelijk was, enerzijds, een gemeenrechtelijk delict gericht tegen de orde van de familie en de burgerlijke staat van personen, anderzijds, een religieus delict wegens de opzettelijke en openlijke minachting van het sacrament van het huwelijk</i>" (L. HUYBRECHTS, 'Multiculturaliteit in het Belgisch strafrecht', p.160).</p>
	<p>Bij de uitgaven van de rekening in 1612 ook het <i>briefloon</i> voor de bode om documenten te bezorgen in Brussel, en de <i>teercosten</i> (eten en drank) van "<i>diversche vagabonden alhier bijde praters ghevanghen ghebrocht</i>". De praters of officieren waren beambten in dienst van de baljuw, enigzins te vergelijken met een veldwachter. De Gentse rechtsgeleerden werden gecontacteerd voor advies, en er werd opnieuw beroep gedaan op de Gentse beul, deze keer om ene "<i>hans stomlynck gheseyt Jens met noch twee anderen vagabonden aen beede zyden vanden voorseyde hans aen pelleryn gestelt</i>" (vast te ketenen aan de schandpaal). Uit de rekening van 1613 en de daarop volgende jaren blijkt dat geen 'beste hoofd' werd geïnd bij poorters: "<i>int selven jaer noch overleden es Daneel temmerman ende Denys de wilde dwelcke poorters zyn van Dendermondt dus dat van gheenen ontfanck</i>". Zelfs voor Margriet Dauwe, de echtgenote van Denys De Wilde die toen ook overleden was, beriepen de nabestaanden zich op het poorterschap van haar man om niet te moeten betalen. Hun gelijknamige zoon Denys moest wel de doodskoop betalen bij het <i>relief</i> (leenverhef) van de gronden die hij geërfd had. Uit de tekst volgt ook dat schenkingen aan de Heilige Geest vrijgesteld waren van 'het beste hoofd' bij een overlijden.</p>
	<p>In de rekening van 1614 komen opnieuw twee poorters voor die geen 'beste hoofd' betaalden met in de linkermarge de notitie (in het handschrift van griffier Gillis Hubrecht): "<i>deze memorie wordt alhier ghepasseert met protestatie van dus nietjeghenstaande het recht vanden heere te doen vervolghen zoo wel op de poorters als op andere als niet commende het poorterschap benomen het recht van mynen voorseyde heeren</i>". Bij de uitgaven de dienstreis van de baljuw om brieven van de dorpsheer ivm de paardemolen te overhandigen aan de Gentse <i>watergraaf</i>. Deze ambtenaar, ook <i>moermeester</i> genoemd, zag toe op de grafelijke rechten betreffende het publiek domein en liet gronden, heiden en braakliggende terreinen berenten, dwz. tegen jaarlijkse betaling in gebruik geven. Hij gaf ook de toelating om molens te laten draaien en rivieren te laten bevaren. Er komt ook een passage voor in verband met het recht van de baljuw om samen met de leenmannen en schepenen een jaarlijkse straat-, gracht- en brugschouwing te organiseren, en een betaling aan de molenaar van Sint-Jansteen (nabij het Nederlandse Hulst), één van de heerlijkheden die de familie Vilain in bezit had. De erfgenamen van wijlen baljuw Pieter van Hecke presenteerden de meerjaren-rekening van 1621 t/m 1624. Hij overleed op 23/12/1625: "<i>obiit petrus van hecke 20 annis pretor cum laude [...] 59 annorum, reliquit unum filium Nicolaus</i>" (parochieregister Kalken, overlijdens). Deze zoon werd in 1631 ook tot Kalkense baljuw aangesteld (cf. VDB 165/2).</p>
PA. E 463	<p>Meerjaren-rekening voor de periode 1625 t/m 1627 op slechts 3 niet genummerde folio's van baljuw Lieven Baten. Wellicht hetzelfde handschrift als bij het Kalkense landboek van 1610. De aanhef: "... <i>van rekenijnghe van al het incommen vande heerlickhede van Calckene ende van nieugaversche hier bestreckende inde prochie van Laerne ende Calckene ende van dry jaren te weten 1625-26-27 overgegeven by zyne Ex. den Grave van Iseghem etc. als heere van Calckene by zynen baillu van Calckene Lieven baten zo hier naer volcht dezen 17 february 1628 ende overgezonden an mynen heere voornoemt</i>".</p>

VDB 165/3	<p>1. Niet-gefolieerde meerjaren-rekening van 1635 t/m 38 van baljuw en ontvanger Nicolas Van Hecke, "<i>ghepresenteerd by den doender dezer aen mervrouwe de Graefinne van Yseghem ende van Middelborgh als moeder ende de haudenesse (*) hebbende vande Graef van Yseghem als heere van Calckene [Philips Balthazar van Ghendt] binnen Brussel dezen xxiiien meye 1640</i>". Pastoor Jan Vande Zype pachtte én gebruikte zelf het viswater <i>daude schelde</i> voor jaarlijks 12 schellingen groten (cf. VDB 301) Aangezien de parochieregisters van de overlijdens in Kalken niet bewaard zijn tussen 1631-63, bieden de ontvangsten van het beste hoofd een welkome aanvulling op de ontbrekende persoonsgegevens. In 1635 werd niets geïnd ("<i>transeat om Godts wille</i>") bij oa. Paulyne Hulstaert, een arme vrouw, en Pieryntken Dhert, een onnozele dochter ten laste van de Heilige Geest. De baljuw stelde voor om deze belasting kwijt te schelden aan de nabestaanden van de overleden meier Jan Dierick gezien zijn lange staat van dienst, maar uit een opmerking in de linkermarge blijkt dat hij vooraf de schriftelijke belofte had gegeven om, niettegenstaande zijn poorterschap (van Dendermonde?), het <i>hoofthelt</i> wel te laten betalen. Ene Jacques Baeten uit Lokeren was naar Kalken gekomen om bij de pastoor "<i>belesen ende gheholpen te worden van tooverije</i>" (**) en er gestorven, zijn "<i>quaet kulderken</i>" (***) werd geschat. In 1636 werd een vrijstelling gevraagd van 'het beste hoofd' voor de overleden Lieven Baeten, voormalig baljuw. Zijn weduwe was Lievyne van Zype.</p> <p>Geen confiscaties, maar volgende notitie werd toegevoegd: "<i>Niettemin alzo eenen Laureins poppe ghevanghen wezende, ende vuytgebroken zynde, es den doender tzyne huise gheghaen ende aldaer ghelicht zeker linwaet ghesneden om drie hemden, wordt hier daervooren vuytghetrocken</i>".</p> <p>Bij de boetes:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pieter Sperren moest bij vonnis 5 gulden betalen "<i>om gheinjurrieert te hebben den greffier overleden waervan aen den doender competeert een derde vuyt crachte vanden placarten</i>" (verordeningen). - Officier Pieter De Brouwer moest 5 ponden groten betalen "<i>om ghequest te hebben zekeren persoon</i>". Hij vroeg de kwijtschelding "<i>om zyn aerme ghestaethede</i>" - Marie du Frieu en Isabeau Decock moesten elke 10 schellingen groten betalen "<i>om vleeschelicke conversatie</i>" <p>Bij de uitgaven: "<i>Betaelt aen meester Abraham balthasar scherprechter der Stede van Ghendt over syne vacatien ende sallaris met scherpe roeden tot den bloeden gheghesselt thebben Joos saey opden negenste november 1639</i>"</p> <p>(*) het contract van haudenesse bepaalde dat bij overlijden van één der ouders, de langstlevende, hier de moeder (<i>hauderigghe</i>), de kinderen moest onderhouden en opvoeden.</p> <p>(**) cf. de online scriptie van N. STRYMES, 'De betovering onttoverd. Een onderzoek naar onttoverpraktijken van leken en clerici in het bisdom Gent na 1660', UGent, 2015.</p> <p>(***) gewatteerde vest (wambuis) zonder mouwen in slechte staat.</p> <p>2. Gefolieerde meerjaren-rekening voor 1639-40-41 van baljuw Nicolaes Van Hecke, ingediend op 03 september 1642 op dezelfde wijze als de vorige meerjaren-rekening. Geen inkomsten van de molens want die waren in vlammen opgegaan.</p> <p>3. Gefolieerde rekening voor 1669 van baljuw en ontvanger Nicolas Van Hecke, ingediend bij Philippe Delvael, intendant van Philippe Balthazar de Gand dict Villain, grotendeels opgemaakt in het Frans. Op 09 april overleed "<i>Dominus Lucas mersie pastor de Calckene</i>".</p> <p>4. Gefolieerde rekening voor het 1670 met ook inkomsten voor 1671, van baljuw en ontvanger Nicolaes Van Hecke, ingediend op 28/10/1672 bij Charles Vandewynckele, pastoor van Kalken (cf. VDB 301). Heyndrick Hubrecht was de griffier (telgen van deze familie bekleedden van generatie op generatie dit ambt). In verband met het recht op de inning van de Xde penning bij de verkoop van gronden op de heerlijkheid Nieuwengaver: "<i>Item voor vacaties ende besoignen met groote naersticheyt ende moeyte ondersoeckende ende visiterende, groot getal van oude registers rekenynghen ende heerlicke renteboucken om te vinden ende extraheren tgone soude commen dienstigh ende avantagieux wesen in het proces jegens den heere van Laerne</i>" (27v°).</p>
PA.E 464	<p>PA.E 464 2 folio's met "<i>Partijen die noch staen te verantwoorden inde rekenynghe van nicolaes van hecke de annos 1642 tot en met 1650</i>" met enkele gegevens uit Kalken, Wetteren, Massemen en Westrem.</p>

VDB 165/2	<p>1. Gefolieerde meerjaren-rekening voor de periode 1644 t/m 1650, ten huize van baljuw Nicolas Van Hecke persoonlijk overhandigd aan "<i>Jonker Jan doverloupe heere van Westacker, als machtigh ende gheautoriseert by ende vanweghen philippe baltazar van gendt gheseyt villain</i>".</p>
	<p>2. Gefolieerde meerjaren-rekening van baljuw Nicolas Van Hecke naar het Frans vertaald voor 1656 t/m 1659 en enkele items ivm achterstallen van 1653-55, gepresenteerd aan "<i>monseigneur Philippe Balthazar de Gand dict Villain</i> (zoon van Philippe Lamoral x Marguerite Isabelle de Merode) <i>Prince Comte d'Isenghien chevalier de lordre de la toison d'or etc</i>". Deze Ridderorde van het Gulden Vlies werd in 1430 gesticht door Filips de Goede, hertog van Bourgondië ter verdediging van de christelijke godsdienst en het verstevigen van de politieke banden tussen de edelen. Bij "<i>Autre recepte des meilleurs cattheux dictz beste hoofden durant la tenure de ce compte</i>" vinden we het overlijdensjaar van sommige bewoners, wat niet te achterhalen is via de parochieregisters, aangezien de exemplaren van 1636 tot 1662 spoorloos zijn sinds de 18de eeuw. Ook in de staten van goed kunnen we voor die periode overlijdensdata aantreffen als er bijv. minderjarige kinderen binnen het gezin waren.</p>
VDB 324	<p>1. Niet-gefolieerde jaarrekening van Jan Bracke fs. Jacques, "<i>ghepresenteert by den doender in persoone aen Nicolaes van hecke Bailliu desen 17 december 1671</i>".</p> <p>2. Dubbel van de aparte baljuwsrekening van 1607 ivm de heksenprocessen (cf. VD 984).</p> <p>3. Latijns gefolieerde baljuwsrekening voor 1619 van Pieter Van Hecke, ingediend op 14/01/1622 bij Nicolas De Groote, <i>hofmeester</i> (*) van Jacquis Phillipus Vilain, heer van Kalken (*) ambtenaar verantwoordelijk voor de hofhuishouding van de Heer.</p> <p>4. Afrekening 1651-52-53 (en 54-55 voor de molens in Kalken) in het Frans opgesteld.</p>

1. Reeks gefolieerde baljuwsrekeningen voor 1672 t/m 1680; 1697. Baljuw én ontvanger Philippe de Labije diende zijn rekeningen in bij pastoor Charles vander Winckele, "*ghecommitteert van wege syn Excellentie den Prince Grave van Iseghem etc.*" (Philips Balthazar de Gand). Bij het 'beste hoofd' waren nabestaanden van poorters of poorteresen van Dendermonde tot 1675 vrijgesteld. Vanaf 1676 wijzigt dit: "*Item met de doodt van Jacquis poppe poorter van Dendermonde een yseren pot vercocht door den balliu*" (f6r°). Bij het schoutheetdom van Kalken "*extenderende inde prochie van Laerne*", een afsplitsing van het schoutheetdom van Wetteren, konden zoals voordien geen inkomsten geboekt worden omdat een klein renteboek verloren was gegaan "*in voorgaende aude troubelen*". Dit nummer bevat ook drie rekeningen van pastoor vander Winckele zelf, een met restanten voor 1672-73-74 en het volledige jaar 1675, 1676-77 (ook al was sinds 1676 Pieter Bauwens aangesteld als nieuwe baljuw) en 1678-79. Waarom hem deze opdracht werd toevertrouwd valt af te leiden uit folio's 26v°/27r° in de rekening van 1677: "*Item betaelt aen Joris van aerde cepier vanden gravencastele tot Ghendt de somme van ... over een jaer ende 35 daghen steencosten (gevangeniskosten) van meestere Philips de Labije verschenen (WNT: betaalbaar, vervallen) den 18de April 1678 mitsgaders de rechten van sluyten ende ontsluijten verscot aen assistenten ende aenveerden van claghten*". De reden van zijn detentie is onbekend (in G. ROGIERS, 'Criminele processen Raad van Vlaanderen (1671-1723)' komt hij niet voor). Bovendien kreeg Simon van Opstaele, procureur in de Raad van Vlaanderen, een salaris als zaakgelastigde van de Heer van Kalken in het proces contra de voormalige baljuw. Diverse betalingen waren bestemd voor advocaten tijdens het proces bij de Raad tegen de baron van Laarne ivm de jurisdictie over de heerlijkheid Nieuwengaver. Bij Laurentius Scheere en Maryn van Rysseberghe werd in 1675 het beste hoofd niet geïnd omdat "*sij vermoort syn vanden franschen vyant ende alsoo ghestorven buijten dese jurisdictie*" (Frans-Nederlandse oorlog 1672-79). Bij de uitgaven de kosten voor een nieuwe paardenmolen te Beervelde, nadat het Franse leger de vorige in de as had gelegd in oktober 1676. Molenaar Jacques Geldoph had de brand met gevaar voor eigen leven proberen te blussen. In 1677 bij de ontvangsten: de confiscatie van het bastaardgoed in Kalken van meester Theodorus vander Zijpe, een ongehuwde arts uit Aalst. Bij de verkoop van verschillende percelen werd geen 10de penning geïnd, omdat ze op de renterollen stonden van particulieren zoals meester Philip-Antoon Papejans, advocaat bij de Raad van Vlaanderen. Hij deed in 1677 leenverhef van een leen op *den cruijckenackere* dat hij erfde van zijn overleden vader Philips. De Heer en Vrouw van Kalken logeerden bij de pastoor van 17 t/m 29 mei 1679. Passerende garnizoenen hadden de visvijvers leeggehaald en het wildbestand uitgeput.
2. Rekening van 1680 van griffier en ontvanger Jan Hubrecht (niet gefolieerd), met veel uitgavenposten voor de constructie van een nieuwe molen (hout, materiaal, gereedschap, molenbouwers uit Lokeren enz.), en 1697, naar het Frans vertaald en in 1699 ingediend bij de fiscale kamer van de Raad van Vlaanderen te Gent.
3. Tweede gefolieerde rekening anno 1681 van ontvanger Jan Hubrecht, ingediend te Brussel op 29 maart 1683 bij secretaris Jonkheer Gabriel Lefebure, Heer van Bierbois, geautoriseerd door Jean de Gand, Heer van Kalken.
4. Gefolieerde rekening voor 1682 (met ook gegevens voor 1683-84) van baljuw Pieter Bauwens, ingediend te Gent op 18/01/1685 bij auditeur Philippe François de Baesbanq. Bij de uitgaven een betaling van 3 pond, 13 schellingen, 8 groten aan baljuw Pieter van Mossevelde van Schellebelle voor 16 (!) jaar achterstallige cijnsrente van jaarlijks 4 schellingen groten op het viswater de *houde schelde*, gelegen in de haven van Schellebelle (cf. VDB 165/3).
5. Niet-gefolieerde meerjaren-rekening voor de periode 1683 t/m 1688 van baljuw Pieter Bauwens, ingediend te Gent op 27/10/1688 opnieuw bij auditeur de Baesbanq, voor Marie de Crevant d'Humières, moeder en *garde noble* (*) van haar zoon Loys de Gand de Merode et de Montmorency.
(* "*Le droit qu'un père ou une mère nobles, survivans l'un à l'autre, ont de jouir du bien de leurs enfans jusqu'à ce qu'ils aient atteint un certain âge, à la charge de les nourrir & de les entretenir, & sans être tenus d'en rendre compte*" (Dictionnaire de l'Académie française, 3e édition (1740)).
6. Niet-gefolieerde meerjaren-rekening voor de periode 1691 t/m 1697 van baljuw Pieter Bauwens, ingediend op 18/01/1702: "*... dat sedert syne voorgaende rekenijnghe dienaengaende ghedaen in handen van raed ende advocaat fiscaal Spanoghe vanden Jaere 1671-72-73-74-75-76-77 wesen zeven jaeren op den derden dach vander jaere 1679 ten respecte vanden voorgaenden oorloghe jehens de croone van van vranckerijcke ende also by confiscatie aen sijne Majesteijt van Spagnien ende is desen jeghenwordighe rekenynghe*". Lieven Scheere werd veroordeeld tot het betalen van een boete van 16 ponden, 30 schellingen en 4 groten (de reden staat niet vermeld), zoals gebruikelijk kwam één derde hiervan toe aan de baljuw.

	DEEL III: varia
VDA 500	Kopie van de schenkingsakte in het Latijn anno 1228 van Robert de Bethune van zijn bezittingen in Kalken aan Ghilbertus van Zottegem (n°1 in de Arenberg inventaris). Volledige transcriptie bij DE POTTER & BROECKAERT.
VDC 748	1. Vonnis ivm 'het beste hoofd': " <i>Copie collectionnée dela sentence du conseil en flandre qui maintient les bourgeois de Dendermonde dans leur privileges d'exemption de payer le meilleur cathel a leur mort, en date 1437</i> ".
	2. Kopie van het akkoord tussen Filips van Bourgondië en de schepenen van Dendermonde ivm de vrijstelling van 'het beste hoofd' (het origineel bevond zich toen in de Rekenkamer te Rijsel). De datering op de voorzijde (" <i>en date 1402?</i> ") is twijfelachtig, want deze Filips de Goede werd pas Graaf van Vlaanderen in 1419.
	3. Kopie van een verzoekschrift van de vazalheren van Dendermonde aan de Graaf van Vlaanderen ivm hun heerlijke rechten (s.d.).
	4. Kopie dd. 08/04/1616 van een bericht van ene <i>docteur Weyns</i> ivm het vonnis van het Parlement van Parijs, wellicht ivm het beste hoofd.
VDE 479	Kopie van het <i>denombrement</i> (verslag bij het verwerven van de heerlijkheid Kalken met de rechten en plichten) anno 1502 van <i>Joncheer Adryaen Vyllayn</i> .
VDA 420	Reeks rentelijsten (cf. deel I), charters, processtukken, octrooien, denombrementen enz. van de veertiende tot de zeventiende eeuw, met oa.
	1. Overeenkomst tussen Jan van Massemen, Heer van Kalken, en Zegher van Kalken anno 1396.
	2. Vonnis van de Gentse schepenbank anno 1431 ivm een geschil tussen de Heer van Kalken en de dorpsbewoners, die occasioneel voor hem karweien moesten uitvoeren. Op de voorzijde: " <i>n°14 Sentence de maintenue donnée par la loy de Gand touchant le droit des corvvez que doivent les manans (de laten) en la seigneurie de calkene de L'an Xiiii XXXi</i> ". DE POTTER & BROECKAERT behandelen deze zaak ook in hun 'Geschiedenis van Kalken' (cf. deel II: baljuwsrekeningen VDA 95 a 2.).
	3. Akte met op de rugzijde: " <i>Calckene Acte du Conseil en flandres pour aller avant en crim sans suramende lan 1432 au regard dun fratricide</i> " (broedermoord). Uit de tekst blijkt dat ene Willem van Cootveldt ervan verdacht werd " <i>dat hi Janne van Cootveldt zinen broeder brocht zoude hebben van live ter doot</i> ". De Raad besliste " <i>dat de voorseyde Jan [van massemen], heere van Calkene, oft zyn bailliu van daer procederen zal moghen te wette ende voortgaen</i> ". Logisch, aangezien hij ook het recht bezat van de hogere justitie, dwz. op de veroordeling en het doen uitvoeren van de doodstraf.
	4. Akte met op de rugzijde 3 notities: " <i>n°19 Sentence donnée par les echevins de gand condamnant les bourgeois de dendermonde de payes les meilleur catheux a leur mort, aussi bien que les manans (de laten) de calcken de L'an 15 juin 1434 Twee vonnesse vande scepene van gent vande hoofstoelen (beste hoofd) in calkene op den porter van dendermonde pour la seigneurie deux sentences obtenu pour les droitz de milleur cathelz d'aultres donnez oussij bien contre les bourgeois de terremonde que les habitans de calkene</i> ".

	<p>5. Vonnis van de Gentse Schepenen van Gedele anno 1440. Op de rugzijde: "<i>Sentence donnée par ceux de parchons à gand condamnant le Baillif d'auderboorgh (Oudburg) de restituer une criminelle au Baillif de Calcken etant de la competence du seigneur de calcken en date 27. avril 1440 n°18</i>". In de linkermarge van de tekst: "<i>Jan de mamisnes seigneur de calkene Adrienne Cabilleau sa femme</i>" en eronder "<i>Anthonia leur fille... heritieres de calkene & femme de messire Martin de gand dict villain baron de Rysenghien</i>". De aanhef: "...van ghedinghe gheweest voor scepene tusschen lodewycke van masseminne (wellicht haar oom cf. bijlage 2: verwantschapstabel) als voocht vande joncvrauwe anthonine van massemine Jans dochter was wylen heere van kalkene by vrouwe Adrianen cabbelliaus zynder wettelicken ghezelnede was, als heesscher (eiser) over een syde, ende hubrecht den stoppeleer als bailliu vande oudeboorch verweerder over dander syde sprekende ende toecommende omme zeker exploit (WNT: geruchtmakende daad) ghedaen by janne van heylbrouc,... vanden voorseyde bailliu vanden oudenboorch up den persoon van mergriete sturtewaghens, de welcke up tvoorsejde heerscipe van kalkene by den voorseyde janne ghoudghen ende brocht was int schraven steen in ghend...".</p>
	<p>6. Akte met op de rugzijde de notitie: "<i>Certain accord d'entre le nommé de wilde et L'Ecoutet de calcken passé devant Les Echevins a gand en date 1479 n°15 een acte op Willem de Wilde te calkene touchant les aydes au Prince ung submission fait en lan xiiiic lxxvij</i>". De man in functie was echter niet de <i>schout(heet)</i> (een lokale ambtenaar die de lagere rechtspraak uitoefende), maar <i>meier</i> (een ambtenaar die ook de baljuw kon vervangen tijdens het schepencollege), aangezien het een geschil betrof nav een handgemeen ("<i>ter causen van zekere ruutheden</i>") bij de weigering tot betaling van <i>subventiën</i> (persoonlijk aandeel in een globale belasting) aan Pieter van Beerlare, meier van Kalken op de heerlijkheid Ertbuur (komt niet voor bij DE POTTER & BROECKAERT / DAUWE). De beklagde moest de belasting en de proceskosten betalen (cf. E. BALTHAU: 'Over de subvencien van onsen gheduchten heere ende prinche. Een geschil tussen de hoofdschepenen van het Land van Dendermonde en enkele lokale schepenbanken in 1432' https://ugent.academia.edu/EricBalthau).</p>
	<p>7. Vonnis van de Kalkense schepenbank, met op de rugzijde: "<i>Calckene Sentence Criminelle pour trancher la teste lan XVc XXXI L'an 1531 Le 31 juillet</i>". Zowel de notitie als datum zijn niet helemaal correct, want in de tekst staat: "<i>up den XXI. dach van wedemaent a.o XVc. ende enendartich</i>" (21/06/1531). Lieven van Neste, baljuw van Kalken, werd gehoord nav de zaak tegen "<i>Kerstiaan vanden putte bastart, die naer goede informacie ter pijnbanck buyten banden ende buyten yzere ghekent ende gheleden heeft</i> (*), <i>dat hy ontrent St. Andries dach</i> (30 november) <i>lestleden was ghegaen bij nachte ende ontijde binnen den byvanck (erf) van Lauwereyns van den damme in zyne hovenbuer</i> (WNT: ovenbuur: het doorgaans vrij staande gebouwtje waarin de bakoven staat, bakhuis) <i>om zijn vlas te stelene, dan de selven Lauwerenys inne lach om zijn vlas te bewarene dat inden hovene stack. den welcken hy kerstiaen al zwiighende ende zonder spreken zere moordadich ghequest heeft tot ses wonden bycans totterdoot</i>". Na het horen van de beklagde werd hij schuldig bevonden en besliste de rechtbank "<i>dat bailliu huyter name vanden here rechten ofte doen rechten sal [...] metten zwurde metten rad binnen de prochie van calckene, daert den here belieft ende alzo brýnghen van levende lyve ter doot</i>". De keuze tussen een executie via onthoofding met het zwaard of radbraken dus. (*) om rechtsgeldig te zijn moest een bekentenis onder foltering nadien uit vrije wil bevestigd worden.</p>
PA E 1025	<p>Juridisch advies op 1 bladzijde ivm heerlijke rechten anno 1612: "<i>Sur les demandes verbales faictes de la (?) de pierre van hecke Bailez de la paroisse du Seigneurie de calckene, aux consultez soubscripte</i>", onderaan tweemaal getekend met "<i>Bossier</i>", het gaat hier om François Bossier en zijn gelijknamige zoon, resp. advocaat en raadsheer bij de Raad van Vlaanderen.</p>
PA E 804	<p>Juridisch advies in 127 genummerde passages ivm 'het beste hoofd' (s.d.). De aanhef: "<i>Memoire et instruction a servis dans le proces contre ceux de dendermonde qui soutenoient estre exclus de payer le meilleur catel au seigneurie de calcken</i>". De conclusie luidde bij punt 126 dat: "<i>les bourgeois de ladite ville que les forains ayans le droit de mesme bourgeoisie (de buitenpoorters) a tel effect que respectivement ceulx la ou ceulx cy trespassans (komen te overlijden) soit en ladite ville ou pays (het Land van Dendermonde) sont francqs (vrijgesteld van) dudict meillieur cathel par droict de coustumes</i>" (gewoonterecht).</p>